

sig känna ett ypperligt litterärt verk. Men frukta behöfver man icke därför, att icke ett arbete, om hvilken den förhoppning finnes, att dess öfversättande bär sig, blir öfversatt och kommer att utgifvas på båda språken. Ty detta måste vara författarens önskan. Man måste blott gifva honom rättighet att pröfva, när det kan ske, så att han icke tvingas konkurrens med sig sjelf, genom två upplagor på en gång, eller gifva hans förläggare rättighet att pröfva det, när han gör upp kontraktet, så att denne kan göra det vilkor, att en öfversättning icke får utgifvas t. ex. på sex eller åtta år, och att han endast då betalar så och så mycket för arbetet. Stadgar man för honom en tid »ad libitum», så betager man författaren denna fördel och man gör icke minsta godt härmed, utan slår ned litteraturen, både den svenska och den finska.

161 LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE ANGÅENDE FÖRFATTARES OCH KONSTNÄRS RÄTT TILL ALSTER AF SIN VERKSAMHET.

Morgonbladet n:o 244, 19.X 1877

Att t. ex. en författares eganderätt till hvad han producerat vore en annan, än hvarje individs rätt till produkterna af sitt andliga och lekamliga arbete, har aldrig blifvit bevisadt och kan aldrig bevisas. En skilnad finnes blott i egendomens beskaffenhet. Annan egendom består i sjelfva den materiela produkten af arbetet. Men för en författares verk är den materiela företeelse, i hvilken det framträder, manuskriptet eller bokexemplaret endast form, hvilken som sådan är produkt af ett särskildt arbete och föremål för en särskild eganderätt. Författarens arbetsprodukt, ehuru immateriel den är, kan likväl blifva föremål för aftal likasom all annan egendom, och eganderätten dertill öfverlåtas från man till man. Man kan säga, att rätten till hvarje prestation af saker och ting, som ännu icke finnas till, är en liknande eganderätt, hvilken som sådan kan till annan man öfverlåtas. Eganderätten till den patenterade uppfinningen är en annan dylik rätt. Den litterära egendomen har också det utmärkande, att den är ett unicum i verlden, som icke kan produceras en gång till, icke ens af producenten sjelf; och eganderätten dertill är derföre lättare att bestämma än rättigheten till annan egendom. Visserligen kan en författare ur en annans litterära arbete låna mera eller mindre, så att svårighet uppstår att afgöra, hvem det nya arbetet rätteligen tillhör. Men liknande kollisioner kunna inträda i afseende å all eganderätt, utan att eganderättens karakter och giltighet deraf förändras. Att en produkt af bildande konst är af enahanda art, är obestridligt. Då målaren säljer sin tafla, säljer han icke tillika den egentliga konstprodukten, om icke särskildt aftal härom träffats. Här tillkommer i högre konstslag endast svårigheten att mångfaldiga den materiela företeelsen af produkten, emedan äfven denna tillhör konstnärsskapet. Men denna svårighet kan dock mera eller mindre öfvervinnas äfven af andra, än konstnären sjelf, hvars eganderätt till konstprodukten derföre är skiljbar från rätten till dess materiela företeelse.

Och likväl har den litterära eganderätten så länge saknat lagligt skydd? Detta kommer sig deraf, att litteraturen och konsten så sent blifvit erkända såsom tillhörande vilkoren för samhällets bestånd, för nationernas sjelfbestånd. Ty all enskild eganderätt är ytterst grundad i samhällets allmänna rätt. Skulle densamma öfverhufvud icke erkännas

vara ett nödvändigt vilkor för familjens tillvaro och dermed för den sedliga ordningen samt för nationalförmögenhetens bestånd och tillväxt, skulle dess lagliga erkännande sakna förnuftig grund. Det är också ur denna synpunkt den litterära eganderätten fordrar lagens skydd. Den skall skyddas, emedan häraf litteraturens bestånd och förkofran beror. Lätt förklarligt är, att den först med nationallitteraturernas uppkomst efterhand fordrat och vunnit lagligt erkännande. Hvarje lagstiftning rörande denna eganderätt, som icke utgår från anförda grund, blir lös och godtycklig.

Känt är, att vid lagstiftandet i ämnet antydda åsigt i allmänhet icke gjort sig gällande. I vår tid hyllas den nakna personlighetsprincipen, på hvilken dock ingen rätt i samhället kan grundas. Man fasthåller personens, författarens och konstnärens rätt till sitt arbetes produkt utan vidare. Men emedan man dock här såsom i alla liknande fall icke kan lemna samhällets rätt helt och hållet å sida, uppställes denna på andra sidan såsom den allmänna bildningens rätt, hvilken skall bestå deri, att produkten så lätt som möjligt kommer allmänheten till godo. Man får sålunda två stridiga intressen, personens och samhällets, mellan hvilka lagen skall mäkla. Och emedan öfverhufvud konsumenterna lagstifta, kommer producentens rätt till korta. I fråga om öfriga eganderätt äro lagstiftarene tillika producenter, och dessas intresse blir derföre väl bevakadt. Detta göres äfven i närvarande fall gällande, men icke såsom den litterära och artistiska producentens rätt, utan såsom den materiela produktionens, såsom bokförläggarens och efterbildarens.

Äfven propositionen i ärendet till landtdagen utgår från sagde båda intressen: »behörigt skydd» för författare och artister och »på samma gång det allmännas fordran, att värderikare arbeten icke alltför länge undanhållas fri täflan», nemligen fri täflan mellan eftertryckare. Den komité, som utarbetade lagförslaget synes funnit sig besvärad af det undantagsförhållande, hvari den borde ställa den litterära och artistiska producentens rätt, och komitén förklarar derföre käckt, att denna rätt icke alls är någon eganderätt. Att här omtala komiténs utläggning lönar lika litet mödan som att anföra dess förklaringar, huru denna rätt likväl kan säljas och köpas, testamenteras och ärfvas. Propositionen talar dock om »eganderätt»; och icke heller Lagutskottets betänkande har adopterat komiténs väderbubblor. Men i det senare såsom i den förra förneka de föreslagna lagbestämningarne denna eganderätt till förmon för det godtyckligt uppställda mot densamma stridiga samhällsintresset. Sannt är, att detta intresses beskaffenhet i betänkandet icke särskildt framhålles. Men det är klarligen underförstådt såsom motiv för de många inskränkningarne i författares och konstnärers eganderätt. I ingressen till propositionen är detsamma uttryckt på sätt nyss anförts såsom »det allmännas fordran» på snart öppen, »fri täflan». Härmed bör väl förstås, att allmänna bildningens intresse är, att få böcker och efterbildningen af konstalster till billigt pris i följd af täflan mellan förläggare. Detta mål skall nu vinnas på författares och konstnärers bekostnad. Men sagde fördel är af en högst tvetydig beskaffenhet. Bokmarknaden t. ex. är rik på billiga och usla böcker. Men goda böcker, en duglig litteratur, är ett rättmätigare samhällsbehof. Och ehuru de stora honorarierna i vissa grenar af litteraturen icke utgöra någon borgen för arbetenas duglighet, är det dock å andra sidan obestridligt, att tryggad utkomst för författaren och åtminstone säker utsigt till tryckningskostnadens betäckande främja den goda litteraturen. Täflan mellan författarna framkallas icke derigenom, att deras

eganderätt till det författade arbetet förnekas eller afkortas. Denna täflan är väl ett sannare den allmänna bildningens kraf, än den »fria täflan» mellan bokförläggarena.

Såsom saken nu fattas, begränsas den litterära och artistiska eganderätten till vissa årtal eller tiotal år, hvilkas tal naturligtvis måste bestämmas fullkomligt godtyckligt. Lyckligtvis lemna dock proposition och betänkande eganderätten delvis okränkt under producentens lifstid. Men testamenteras och ärfvas får den icke såsom annan eganderätt, utan här inträder den fullkomligt godtyckliga tidsbegränsningen, enligt § 3 och § 16, trettio år efter författarens eller konstnärrens död. Hafva de olyckan dö i tidigare ålder, då deras efterlevande bäst skulle behöft deras stöd, kan tillfället icke underlåtas att frångå dessa deras egendom till förmon för den »fria täflan», d. v. s. för eftergörare, väl förnämligast för bokförläggarena. Ingen kan påstå att dessas eller någon annans rätt skulle förnämas genom den ifrågavarande eganderättens obetingade erkännande. Men frågan gäller endast författare och konstnärer; och dessa äro väl isynnerhet i vårt land så lyckligt lottade och så rikt understödda, att man saklöst kan plundra deras efterlevande! Är det fråga om säteriegare, vågar ingen röra vid deras immuniteter utan ersättning med hundratusental. Den minsta, för en landsväg behöfliga jordlapp skall lösas med allmänna medel. Men att gifva en författare eller en konstnär någon ersättning för, hvad man under det lösa föregifvandet, att det länders samhället till gagn, frångår dem, derom kan icke ens väckas fråga! Åtminstone synes icke, att en så oerhörd tanke skulle fallit någon vederbörande in.

Skulle emellertid denna eganderätt obetingadt erkännas, såsom äfven den utgörande ett vilkor för nationens sjelfbestånd, skulle alla dylika godtyckliga bestämmingar bortfalla. Härmed är dock icke sagdt, att icke om arfsrätten kan särskildt stadgas. Man har särskild lag angående rätt till arvejord, angående preskriptionstid för skuldfordran o. s. v. Emedan den litterära och artistiska eganderätten icke åtföljes af besittning af någon materiel sak och icke kan delas, må det finnas lämpligt att inskränka densamma till närmaste släktled, inom hvilken utredning af rätta innehafvaren deraf ännu med lätthet kan åstadkommas äfvensom saknaden af egare konstateras. Sådana stadganden kunna anses påkallade af sakens natur, utan att genom dem eganderätten kränkes eller litteraturen och konsten skadas.

Förordningsförslaget inskränker äfven vetenskapliga och litterära samfunds utgifningsrätt till 30 år. Till hvilken fördel för den allmänna bildningen göres denna inskränkning? Här föreligger icke heller svårighet att utreda eganderätten. Och i arbeten, som af dylika samfund utgifvas, förtiges vanligen icke utgifvaren. Sällan erbjuda också dessa arbeten något lönande förlag. Men det är dock en möjlighet att ett och annat sådant kunde förekomma, och det vore synd att undanhålla detsamma den »fria täflan.»

Öfverhufvud gå konstnärerna i förslaget mera fria från förläggarens våld, än litteratörerna. Vårt lands egendomliga förhållande att ega två litteraturspråk, har vållat, att särskildt lagutskottets betänkande ytterligare på det känsligaste sätt ingriper i deras rätt och med detsamma rigtar ett slag mot den inhemska litteraturen, som isynnerhet med afseende på den Finska litteraturen kan kallas ett verkligt dråpslag. Detta har skett genom att frångå författare öfversättningsrätten från det ena inhemska språket till det andra, en rättighet, hvilken den allmänna rättskänslan hittills öfverhufvud gjort respekterad, ehuru

den saknat lagens skydd. Några ord i denna ytterst viktiga fråga besparar jag för en följande artikel.

J. V. S.

162 OM DET SÄTT, HVARPÅ FINSKA LITTERATURENS GAGN AFSES I FÖRSLAGET TILL »FÖRORDNING ANGÅENDE FÖRFATTARES OCH KONSTNÄRS RÄTT TILL ALSTER AF SIN VERKSAMHET.»¹

10

Morgonbladet n:o 245, 20.X 1877

Hvar och en, som reflekterat öfver förhållandet mellan de båda inhemska litteraturerna, vet, att den vetenskapliga och den högre litteraturen i Svensk form har den större läsarekretsen, medan den asketiska och folkskriftslitteraturen öfverhufvud i Finsk form har det ojemförligt större antalet läsare. För skolboks och tidningslitteraturen är läsarekretsen mera jemnt delad, ehuru ännu öfvervägande för den Svenska.

20

Vore vi också befriade från denna olycka af två litteraturspråk, är likväl det sammanlagda antalet bildade läsare så ringa, att den inhemska litteraturen i detsamma skulle ega ett ganska svagt stöd. Af framtiden bör man hoppas gynnsamare förhållanden. Men ingen kan tvifla derpå, att det är den Finska litteraturen, som märkbarast skall utvidga sin läsarekrets, mera eller mindre på bekostnad af den Svenska litteraturens.

Att samtidigt utgifva något arbete på båda språken, kan med undantag för folkskriftslitteraturen endast i högst sällsynta fall komma i fråga. Ty kostnaden för två upplagor utom honorarium, om sådant kommit i fråga, och öfversättningsarvodet skulle blifva så stor, att den sällan och då först inom lång tid kunde af den förenade läsarekretsen ersättas. Antages, att förläggaren erlagt honorarium för det finska originalet, kan för en spekulant utgifvandet af en svensk öfversättning blifva en god affär, emedan denna vänder sig till en större publik. Men hvem känner icke, att för många skrifter frågan endast är den, att få tryckningskostnaden ersatt inom så kort tid, att räntan derå och löpande omkostnader icke stiga till ett belopp, som vid slutliqviden ger förläggaren förlust. Att under sådana förhållanden konkurrera med en öfversättning, som tager ett större eller mindre antal läsare från originalet, är ren ruin.

30

40

Förhållandet är, att ett stort antal bildade läsare finnas, hvilka läsa både Svenska och Finska. Bland dem finnas dock få, hvilka icke föredraga endera, dels af grundsats, dels af vana och tycke. Erbjudes dem boken på båda språken, skulle de naturligtvis välja hvar och en efter sin smak. Antagligt är, att flertalet af dem är förtrognare med Svenskan och med större lätthet läser en svensk bok. Men oafgjordt må anses, om icke bland det yngre slägtet isynnerhet flertalet af grundsats väljer den finska. I all händelse äro de, som hellre läsa svenska många nog. Hittills har dock finska litteraturen kunnat räkna på dessa läsare. Ty man har haft den aktning för den finska författarens och förläggarens rätt, att ingen spekulant vågat framkomma med en svensk öfversättning, äfven då ett sådant företag kunnat löna sig. Det har

50

¹ Se n:o 244 artikeln: »Lagutskottets betänkande» o. s. v.